

5.SINIF 1.ÜNİTE DERS NOTLARI

Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz

Kazanım Ders Notu - 1

» Sosyal Bilgiler Dersi

- Sosyal bilgiler dersi ilköğretimde işlenen haftalık derslerden biridir.
- Sosyal Bilgiler dersi ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6, 7. sınıflarda okutulan bir derstir.
- İlkokul ve ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi birçok sosyal bilimi konu edinse de genellikle tarih, coğrafya, sosyoloji (Toplum bilimi) ve vatandaşlık konularından oluşmaktadır.
- Sosyal bilgiler dersinin en önemli hedefi iyi vatandaşların yetiştirilmesidir.
- Sosyal bilgiler, daha çok ilköğretim okullarında öğretilir. Sosyal bilimler ise orta öğretim kurumları ve üniversitelerde öğretilir.
- Sosyal bilgiler dersi, bireyin gerek kendisine, gerekse ailesine, çevresindeki diğer insanlara, yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve özellikle toplumsal çevresine etkili bir biçimde nasıl uyum sağlayacağını öğretir.

» Sosyal Bilgiler Dersinin Kazandırdıkları

- Milletimize ait bağımsızlık ve egemenlik unsurlarını öğrenmemizi sağlar.
- Bir insan olarak doğuştan itibaren var olan haklarımızı bilmenin önemini ve birbirimize karşı olan sorumluluklarımızı kavramamızı sağlar.
- Vatandaşlık hak ve sorumluluklarımızı öğrenmemizi sağlar.
- Devletimize, milletimize ve bayrağımıza karşı sevgi, saygı ve güven duygusunu artırır.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının öğrenilmesini ve korunmasını sağlar.
- Etkin ve sorumlu bir vatandaş olmamızı sağlar.
- Türk tarihini ve kültürünü öğrenmemize yardımcı olur.
- Ülkemizi ve dünyayı tanımamızı sağlar.
- Demokratik yaşam kurallarını öğrenmemizi sağlar.
- Vatanını ve milletini seven, vatanına karşı görevlerini yerine getiren vatandaşlar olmamıza yardımcı olur.
- Birlikte yaşama, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme duygularımızı geliştirir.
- Bilimin ve teknolojinin gelişmesinin insan hayatı üzerindeki etkilerini öğretir.
- Toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın önemini anlamamızı sağlar.
- Yaşadığımız çevrenin coğrafi özelliklerini tanımamızı, insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişkileri anlamamızı sağlar.
- Yaşadığımız çevre ve dünyadaki çevresel sorunları öğrenmemizi sağlayarak bu sorunların çözümü konusunda duyarlılık oluşturur.
- Diğer ülkelerle olan ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerimizi öğrenmemizi sağlar.

» Etkin Vatandaş

Aynı toprak üzerinde yaşayan ve aynı devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişilere **vatandaş** adı verilir.

Haklarını ve sorumluluklarını bilen, bunlara göre hareket eden kişiye **etkin vatandaş** denir.

Etkin vatandaş şunları yapar;

- Seçim zamanı geldiğinde oy kullanır.
- Vergisini düzenli olarak öder.
- Askerlik görevini yerine getirir.
- Kanunlara ve kurallara uyar.
- Sorumluluk bilinciyle hareket eder.
- Ülke yönetimine katkı sağlar.
- Ülke ekonomisine katkı sağlar.
- Haklarını bilir ve gerektiğinde kullanır.

Olayların Çok Boyutluluğu

Kazanım Ders Notu - 2

Olay

- Ortaya çıkan, meydana gelen, olup biten şey ya da duruma **olay** denir.
- Hayatımız boyunca her gün birçok olaya tanık oluruz. Bunlardan bazıları bizden kaynaklanır, bazıları bizim dışımızda gelişir.
- Toplumda yaşayan insanlar bir olaydan farklı şekilde etkilenebilirler. İnsanın yaşadığı bir olay, sadece kendisini değil; ailesini, akrabalarını, arkadaşlarını ve çevresinde bulunan hiç tanımadığı insanları da etkilemektedir.
- Günlük hayatta birçok olayla karşılaşırız. Bazı olayları da televizyon, gazete, dergi, internet gibi iletişim araçlarından öğreniriz.

Olayların Özellikleri

- Her olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilir.
- Her olay birden fazla olumlu ya da olumsuz sonuç doğurabilir.
- Toplumsal olaylar her zaman aynı sonucu doğurmaz. Toplumsal olayların farklı sonuçları olabilir.
- Olaylar insanları farklı şekillerde etkiler. Aynı olay herkesi aynı şekilde etkilemez.
- Olaylara sadece insanlar sebep olmaz. Hayvanlar, doğal çevre ya da iklimsel şartlar da olaylara sebep olabilir.

Olayların Çok Boyutluluğu

- Bir olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilmesine o **olayın çok boyutluluğu** denir.
- Çok boyutlu bir olayın doğrudan ve dolaylı nedenleri olabileceği gibi doğrudan ve dolaylı sonuçları da olabilir.
- Çok boyutlu bir olayın olumlu sonuçları olabileceği gibi olumsuz sonuçları da olabilir.

Çok boyutlu bir olaya örnek: Trafik kazası

Nedenleri;

- Sürücünün dikkatsiz, uykusuz, acemi olması ve cep telefonu ile ilgilenmesi vb.
- Yolcuların sürücünün dikkatini dağıtması
- Yolların çukurlar, çıkıntılar gibi nedenlerle bozuk olması
- Aracın fren sisteminin bozulması, lastiğinin patlaması
- Trafik lambası, trafik levhası vb. işaretçilerin eksik ya da bozuk olması

Sonuçları;

Doğrudan Sonuçları;

- Can kaybının, yaralanmaların meydana gelmesi
- Araçta maddi hasarın meydana gelmesi
- Kazadan kaynaklı olarak çevredeki diğer unsurların zarar görmesi

Dolaylı Sonuçları;

- Kazayı yaşayan kişilerin psikolojik sorunlar yaşaması
- Araba tamircilerinin aracı tamir ederek gelir elde etmesi

Hak ve Sorumluluklarımız

Kazanım Ders Notu - 3

» Bireyler, Gruplar ve Sosyalleşmek

- Toplumu oluşturan ve kendine has özellikleri olan insanların her birine **birey** denir.
- Görüşleri, amaçları, çıkarları bir olan kişiler bütününe **grup** denir.
- Yaşamımız boyunca içinde bulunduğumuz gruplara ailemiz, arkadaşlarımız ve akrabalarımız örnek olarak verilebilir.
- Aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilmektedir.
- Bireyin içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olma sürecine **sosyalleşme** denir.
- Okula gittiğimizde arkadaşlarımızla selamlaşmak, onların hatırlarını sormak sosyalleşmeye örnektir.
- Sosyalleşen bireyler, kendi kararlarını kendisi alabilen kişiler hâline gelir.
- Bu da kişilere ortak hareket edebilme ve iş birliği yapabilme becerileri kazandırır.
- Toplumsal yarar sağlamak veya bir ürün üretmek amacıyla oluşturulmuş yapılara **kurum** adı verilir.
- Toplumda yaşayan bireyler, hizmet veren çeşitli kurumlar sayesinde ihtiyaçlarını karşılar.
- Aile, hem kurum hem de grup olarak kabul edilir.

» Rollerimiz, Haklarımız ve Sorumluluklarımız

- Rol:** İnsanların yer aldıkları gruplarda bazı görevleri vardır. Grup içinde üstlenilen bu görevlere **rol** adı verilir.
- Örnek:** Ailede çocuk, kardeş olmak sınıfta öğrenci olmak, müzik grubunda solist olmak vb.
- Bir insan aynı anda birden fazla role sahip olabilir. Çünkü insanlar içinde bulundukları gruplara göre farklı roller üstlenirler.
 - Rolümüz, içinde bulunduğumuz gruba veya kuruma göre değişebilir. Örneğin bir çocuk evde evlat, abi, kardeş ve çocuk rolünde olabilir.
- Hak:** Yasal veya toplumsal olarak bireylere tanınan yetki ve kazançlara denir.
- Örnek:** Eğitim ve öğrenim hakkı, sağlık hakkı, bir ailede yaşama hakkı vb.
- Toplum içinde yer aldığımız grup ve kurumlarda üstlendiğimiz rollere bağlı olarak çeşitli haklarımız vardır.
 - Birey olarak içinde bulunduğumuz toplum düzeni bize bazı haklar sağlar. Tıpkı içinde bulunduğumuz grup ve kurumların bize çeşitli haklar sağlaması gibi.
 - Diğer yandan her insanın sahip olduğu temel hak ve özgürlükler de vardır.
 - Bunlar; yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı, sağlık hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü vb. dir.
 - İnsan hakları dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez özelliklere sahiptir. Bu nedenle bu haklar hiçbir şekilde insanın elinden alınamaz.

Sorumluluk: Bireyin yaptığı davranışların sonuçlarını üstlenmesidir.

Örnek: Trafikte kurallara uymak, odamızı toplamak, elimizdeki çöpü çöp kovasına atmak vb.

- Herkesin, içinde bulunduğu gruba ve kuruma göre çeşitli sorumlulukları vardır.
- Bir öğrencinin kendisine, ailesine, okuluna ve topluma karşı sorumlulukları vardır.
- Öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi, öğrencinin ödevini yapması, hizmetlinin okulu temizlemesi sorumluluk örneğidir.
- İçinde bulunduğumuz gruplara ve kurumlara karşı sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizde mutlu, sevilen ve saygı duyulan bir birey oluruz.

Çocuk Hakları

Kazanım Ders Notu - 4

» Çocuk Hakları

- Dünya üzerindeki bütün çocukların doğuştan sahip olduğu haklara **çocuk hakları** denir.
- Dünyadaki çocukların haklarını korumak ve güvence altına almak için 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** kabul edilmiştir.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi ülkemizde 1990 yılında imzalanarak yürürlüğe girmiştir.
- Kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre **18 yaşına kadar** herkes çocuk sayılır.
- Yaşama hakkı büyüklerin olduğu gibi çocukların da en önemli hakkıdır. Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptir.
- Çocuk haklarının korunması için **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)** kurulmuştur.
- Ülkemizde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması ve takibinden **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı** ve ona bağlı olarak çalışan Çocuk hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumludur.
- Tüm çocukların gelişmeleri ve korunmaları için, mutlu bir aile ortamında, sağlıklı bir çevrede, fiziksel ve zihinsel gelişmelerini sağlayacak imkânlara sahip olmaları gerekir. Bunu sağlamak hem devletlerin hem de ailelerin görevidir.

» Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre;

- Her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir ve vazgeçilmez haklara sahiptir.
- Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.
- Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır.
- Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahiptir.
- Engelli çocukların özel olarak korunma ve saygı görme hakkı vardır.
- Her çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır.
- Her çocuğun eğitim hakkı vardır. İlköğretim parasız ve tüm çocuklar için zorunludur.
- Çocukların okula gitme, oyun oynama hakkı vardır.
- Çocuklar yetişkinler gibi bir işte çalıştırılmazlar.

Duyarlı bireyler ve vatandaşlar olarak çocuk haklarına saygı göstermeli ve çocuk haklarının ihlal edildiği durumlarda sorumlu davranarak vatandaşlık görevimizi yerine getirmeliyiz.

Çocuk İhmali: Bir çocuğun barınma, yiyecek, içecek, eğitim, denetim, tıbbi bakım, entelektüel gelişim, duygusal gelişim vb. alanlarda gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmaması, yaşına uygun bakımın verilmemesidir.

Çocuk İstismarı: Çocuğun yanlış ve kötü bir davranışa maruz kalmasıdır.

Çocuk hakları ihlallerine örnek olarak;

- Çocukların küçük yaşta çalıştırılması
- Çocukların istismar ve ihmal edilmesi
- Çocukların şiddete maruz kalmaları
- Çocukların eğitim haklarının engellenmesi
- Çocukların anne şefkatinden mahrum bırakılması vb.

5.SINIF 2.ÜNİTE DERS NOTLARI

Uygarlıkları Öğreniyorum

Kazanım Ders Notu - 5

» Tarih Çağları ve Mezopotamya uygarlıkları

- **Yüzyıl (Asır):** Yüzyıllık zaman dilimine denir.
- **Milad:** Başlangıç anlamına gelir. Hz. İsa'nın doğumunu da ifade eder. Takvimde "0" olarak kabul edilir.
- **Çağ:** Benzer sosyal ve siyasal olayların yaşandığı dönemlere denir.
- **Tarih çağları;** İlk Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ ve Yakın Çağ olmak üzere dörde ayrılmıştır.
- **Mezopotamya:** Yunancada iki nehir arası anlamına gelir. Fırat ile Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye denir. Tarih boyunca Mezopotamya'da birçok devlet kurulmuştur.

» Sümerler

- Şehir devletleri halinde yaşamışlardır.
- Ülke "patesi" adı verilen krallar tarafından yönetilmiştir.
- Yazıyı icat etmişler ve ilk yazılı kanunları yapmışlardır.
- Yazının icadı tarihin ve İlk Çağ'ın başlangıcıdır.
- Tekerleği icat ederek ulaşımı kolaylaştırmışlardır.
- Ziggurat adı verilen tapınakları yapmışlar, bu tapınakları ibadet dışın-
da; depo, okul ve rasathane olarak da kullanmışlardır.
- Ay takvimini icat etmişlerdir.
- Gılgamış ve Yaradılış Destanları Sümerlere aittir.

Sümerlerin;

- Gözlemevi kurmaları
- Gökyüzünü incelemeleri
- Ay takvimini icat etmeleri

astronomi bilimi ile uğraştıklarının göstergesidir.

» Babiller

- Başkentleri Babil'dir.
- Merkeziyetçi bir krallıkla yönetilmişlerdir.
- En ünlü kralları Hammurabi'dir.
- Kral Hammurabi tarafından hazırlanan Ham-
murabi Kanunları tarihteki ilk anayasa olarak
da kabul edilmektedir.
- Hammurabi Kanunları kısasa kısas esasına
dayandığı için çok serttir.

Kısasa kısas: Bir suçluyu, başkasına yaptığı
kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak
cezalandırmadır.

- Babil'in Asma Bahçeleri ve Babil Kulesi, Ba-
billere ait en önemli eserlerdir. Ancak günü-
müze kadar gelememişlerdir.

» Asurlar

- Başkentleri Ninova'dır.
- En önemli hükümdarları Asurbanipal'dır.
- Ticaretle uğraşmışlar ve büyük bir ticaret
imparatorluğu kurmuşlardır.
- Ticaret için geldikleri Anadolu'ya yazıyı
getirmişler ve Anadolu'nun tarih çağları-
na girmesini sağlamışlardır.
- Karum adı verilen ticaret merkezleri kur-
muşlardır.

Karum: Asurlular zamanında Anadolu'da
kurulan küçük pazar yerlerine verilen ad.

- Kayseri Kültepe'de Asurlulara ait kil tab-
letler bulunmuştur.

Asurlular;

- İlk kütüphaneyi kurdular.
- İlk arşivcilik faaliyetlerini başlattılar.

Uygarlıkları Öğreniyorum

Kazanım Ders Notu - 5

» Anadolu Uygarlıkları

» Hititler

- Orta Anadolu'da Kızılırmak çevresinde kurulmuşlardır.
- Merkezi krallıkla yönetildiler.
- Başkentleri **Hattuşaş'tır** (Boğazköy, Çorum).
- Pankuş adı verilen soylulardan oluşan bir meclisleri vardır.
- Tavananna adı verilen kraliçeleri devlet yönetiminde etkili olmuştur.
- Dinleri çok tanrılıdır. O nedenle Hitit ülkesi "Bin Tanrı İli" olarak adlandırılmıştır.
- Tanrıya hesap vermek için yazdıkları "**anal**" adı verilen yıllıklarla tarafsız ve objektif tarih yazıcılığını başlatmışlardır.
- Mısırlılarla imzaladıkları **Kadeş Antlaşması** tarihteki ilk yazılı antlaşmadır (MÖ 1280).
- İvriz ve Yazılıkaya Kabartmaları Hititlere aittir.
- Birçok mimari ve sanat eserleri günümüze kadar ulaşmıştır.
- Su ihtiyacını karşılamak için taştan yaptıkları barajlar günümüze kadar ulaşmıştır.

» Urartular

- Doğu Anadolu'da kurulmuşlardır.
- Başkentleri eski adıyla **Tuşpa** olan Van'dır.
- Tarım ve hayvancılık ile uğraşmışlardır.
- Tarımı geliştirmek için barajlar ve "**şamran**" adı verilen sulama kanalları yapmışlardır.
- Maden işlemeciliği, taş işçiliği ve kale yapımında ustalaşmışlardır. Van Kalesi bunlardan biridir.
- Ölümden sonraki hayata inandıkları için ölülerini oda biçiminde yaptıkları mezarlara gömmüşler ve içine eşyalar koymuşlardır. Bu durum Urartularda ahiret inancının olduğunu gösterir.
- Madenleri işleyerek maden işlemeciliğinde gelişmişlerdir.

» Frigler

- Ankara-Eskişehir civarında kurulmuşlardır.
- Başkentleri **Gordion**'dur (Polatlı, Ankara).
- Merkezi krallıkla yönetilmişlerdir.
- En ünlü kralları efsanelere konu olan Midas'tır.
- En önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olduğu için bu faaliyetlere çok önem vermişler, saban kıranı ve öküz keseni ölüm cezası ile cezalandırmışlardır.
- Kibele adındaki bereket tanrıçaları vardır.
- Fibula adı verilen çengelli iğneleri meşhurdur (Madencilik).
- Tümülüs adı verilen mezarlara ölen kişileri eşyalarıyla gömmüşlerdir (Ahiret inancı).
- Tapates adı verilen kilimleri ile ünlüdürler (Dokumacılık).
- Mozaiği mimaride ilk kez Frigler kullanmıştır.

» İyonlar

- Ege Denizi kıyısında yer alan şehirlerde (**Efes, Milet, Foça, Didim, İzmir**) kurulmuşlardır.
- Şehir devletleri halinde yaşamışlardır. Siyasi birlikleri yoktur.
- Deniz ticaretinde** ilerleyerek zenginleştiler.
- Bu zenginlik sayesinde bilime ve sanata değer verdiler. Bu durum özgür düşünce ortamının gelişmesini sağladı.
- Tarihte Heredot, matematikte Pisagor, felsefede Tales, edebiyatta Homeros, tıpta Hipokrat o dönemde yetişmiş ünlü bilim insanlarıdır.
- Artemis Tapınağı, Celsus (Selsus) Kütüphanesi ve Efes Antik Tiyatrosu, İyonlardan günümüze kalan önemli eserlerdir.

» Lidyalılar

- Ege Bölgesi'nde Mendere ve Gediz nehirleri çevresinde kurulmuşlardır.
- Başkentleri Manisa'nın Salihli ilçesi yakınlarında bulunan **Sard**'dır.
- Toprakları tarım ve hayvancılığa elverişlidir.
- Ticari faaliyetler için Efes'ten Mezopotamya'ya kadar uzanan **Kral Yolu**'nu yaptılar.
- Kral Yolu, doğu ile batı arasında kültürel etki-leşim sağlamıştır.
- Parayı icat ederek** ticarete takas usulüne son vermişlerdir.
- Orduları paralı askerlerden oluştuğu için uzun süre yaşayamamışlardır.